

Kuzey Kıbrıs Referandum Sürecinde Kadın Kimliğinin 'Evetçi' ve 'Hayırcı' Basında Temsili

Elif Küçük Durur¹

Özet

Milliyetçilik kuramları toplumsal cinsiyeti göz ardı etme noktasında birleşmektedirler. Oysa ki, millet kurguları 'biz' içindeki kadınlık ve erkeklik konumlarının 'öteki'lerden farklılığı üzerine inşa edilmektedir. Milliyetçilik söylemlerinde, kadının, biyolojik ve kültürel yeniden üretimdeki ve kimlik politikalarının düzenlenmesindeki rolünün önemine vurgu, bu söylemlerin kurgulanışında toplumsal cinsiyetin kurucu bir öge olarak yer aldığını göstermektedir. Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıs basınında referandum sürecindeki Türk ve KıbrıslıTürk milliyetçilik söylemlerinde kadın kimliğinin, mağdur ya da geleneksel annelik rolü ile temsili ve bu temsiller bağlamında kadının cinsel kimliği üzerinden bu söylemlerin yeniden üretimi analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs basını, milliyetçilik söylemi, kadın kimliği

Representation of woman identity in “vote in favor press” and “opposite press” beyond Northern Cyprus referendum process

Abstract

Nationalist theories agree on ignoring gender mainstreaming. However nation imaginations build on difference between manhood and womanhood positions from “others” in “us”. In nationalist discourses, emphasis on the role of women in biological and cultural reproduction and arrangement of identity policies, shows that gender mainstreaming involve as a constitutional element in fictionalising these discourses. In this work, representation of woman identity in nationalist discourses of Turkish and Cypriot-Turkish press beyond referendum period as mistreated or with motherhood role and reproduction of these discourses over sexual identity of women in context of these representations is analysed.

Key Words: Northern Cyprus press, nationalism discourse, woman identity

Giriş

Kuzey Kıbrıs'ta Rumlardan kalan ganimetin eşitsiz dağıtımı üzerindeki tartışmalar, 1983'te kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda tanınmaması ve uluslararası ambargolardan kaynaklanan ekonomik darboğazın sebep olduğu sorunlar, toplumsal alanda kuzey ve güney arasındaki anlaşmazlıkların çözümü noktasında, çözümlenemeyen veya olmayanlar şeklinde bir ayrışmaya neden olmuştur. Toplumdaki kimlik kurguları ve buna bağlı olarak siyasi yönelimler de bu sorunun çözümüne dair fikir ayrılıkları temelinde şekillenmiştir. Çözümde bulunanlar, Denktaş'ın yürüttüğü politikalara karşı olan grupları temsil eden CTP (Cumhuriyetçi Türk Partisi) ve TKP (Toplumcu Kurtuluş Partisi) gibi sol siyasi oluşumlardır. Bu gruplar kolektif kimliklerini, statükoyu temsil eden Denktaş'ı desteklemeleri noktasında, siyasi iradelerini gasp ettikleri ve kültürel yapıyı bozdukları gerekçeleriyle Türkiyeli Türkleri ötekileştirerek, Akdeniz kültürüne sahip, daha medeni ve daha batılı oldukları vurgusuyla oryantalist bir çerçevede kurgulamaktadırlar². Çözümde bulunanlar ise, statükonun sürekliliğini savunan, kendilerini kültür ve soybirliği temelinde Türk milletinin Kıbrıs coğrafyasındaki uzantısı olarak kabul eden ve Kuzey Kıbrıs'ta egemen çerçeve olan Türk milliyetçilik söylemine sahip sağ siyasi oluşumlardır.

Referandum sürecinde de toplum içindeki bu kutuplaşma Annan Planı temelinde Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne 'evet' ve 'hayır'ı destekleyenlerin ayrışması ile olmuştur. 'Hayırcı' sivil ve siyasi oluşumlar, Türk milliyetçiliği söylemi içinden Türklüğü diğer tüm kimlik kurgularının üstünde kabul edip, KKTC'nin yaşatılması ve defacto durumun sürdürülmesini savunmuşlardır. 'Evet'çiler ise, 'KıbrıslıTürk' kavramsallaştırması ile öne çıkarılan kimliksel duruş temelinde, statükonun yıkılması, Güney Kıbrıs Rum kesimi ile tek bir devlet çatısı altında birleşip bu yeni federal devletin iki eşit ortağından biri olmayı ve Avrupa Birliği'ne üye olacak bu devletin sağlayacağı tüm avantajlardan yararlanmak gereğini ileri sürmüşlerdir.

Referandum sürecinde Annan Planı'nı savunan ya da reddeden bu milliyetçilik söylemlerinin ortak noktası kadın kimliğinin çerçevesizleştirilmesindeki cinsiyetçi yaklaşım olmuştur. Her iki söylemsel alanda da çatışmayı destekleyen eril bir üslup kullanılmış, söylemler kadını pasifize eden ve nesneleştirilen bir anlamlandırma stratejisiyle kadın bedeni üzerinden kurgulanmıştır.

1. Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet

Modernist, ilkçi ya da etnosembolist tüm milliyetçilik kuramları, toplumsal cinsiyeti göz ardı etmeleri noktasında bir ortak paydada buluşmaktadırlar. Klasik toplum sözleşmesi kuramlarında olduğu gibi milliyetçilik tartışmalarında da, özel alana hapsedilmiş olan kadınların yer almadığı kamusal alan ve bu alana ait kavram ve kurumlar erkek egemenliğindedir. Dolayısıyla, milliyetçilik tasavvurlarında kurgulanmış kategoriler olarak milletler, erkekler tarafından 'hayal edilmiş' topluluklardır.

2 "Nüfus sayımı mı var? Beni saymayın... Trabzonlu Mustafa'yı sayın... Eskişehirli Mehmet'i, Adapazarlı Yaşar'ı ve Diyarbakırlı Bahadır'ı sayın... Tanti'nin mahallesinde eski çocukluk arkadaşım Erkan'ı saymayın... Evlerde uyuyanları saymayın... Pansiyonlarda, parklarda, garajlarda ve eski hurda otomobillerde uyuyanları sayın... Uçakla gelenleri değil feribotla gelenleri sayın... Hataylı İbrahim'i sayın... Hiçbir kriminal yok İbrahim'in... Polis kayıtlarına geçmemiş daha... Her akşam arabesk dinler Devciler sokağında... Bir işi bitirmeden başka işe başlar... Bazan garson... Bazab buluşıkçı... Parası yoksa karaathanede sabahlar... Efkâr bastıkça bir 'Samsun' yakar... 'Samsun' içenleri sayın... 'Benson' içenleri saymayın... Kahve içenleri bırakın... Çay içenlere bakın... Camide boş yer kalmayınca, namazını arka sokakta kılacak kadar mümin olanları sayın... Paris modası şapka giyen hanımlara boşverin, türban giyen hanımları sayın... 'Yahu' diye söze başlayanları saymayın, 'Lan' diye söze başlayanları sayın... Soyadını büyük Kartaca kumandanından aldığı için Lefkoşa'nın bir numaralı kebabcısı Saffet Anibal'ı saymayın... Sayacaksınız, bir gecede yedi evi birden soymayı başaranları sayın" (Şener Levent, Afrika Gazetesi, 10 Mart 2006).

Milliyetçiliğin bir söylemsel oluşum olarak ele alındığı bu çalışmada, millet kurgusunun, bu kurgu içinde tanımlanan erkeklik ve kadınlık konumları çerçevesinde üretilen toplumsal cinsiyet ilişkilerine dayalı olduğu kabul edilmektedir. Milliyetçilik söylemlerinin ana unsurunu teşkil eden 'biz' 'öteki'den farklılıklar üzerinde kurulmaktadır, dolayısıyla 'biz' oluşturan millet kendi kadını ve erkeğini diğerlerinininkinden farklılıkları ile tanımlamaktadır.

Milliyetçilik söylemlerinde milletin geniş bir aile olarak kavramsallaştırılması³, bu bağlamda kullanılan sembollerin ('ana'vatan ya da devlet 'baba' gibi, ki çoğu milliyetçi söylemde de 'millet' bu ikisinin evliliğinden doğar) cinsiyet öğeleri içermesi, kadının milletin biyolojik ya da kültürel yeniden üretimindeki rolünün önemi, milliyetçiliğin toplumsal cinsiyet boyutunun irdelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Milliyetçilik kuramlarındaki bu boşluğu eleştiren çalışmalar⁴ da, gündelik yaşamın çözümlenmesiyle toplumsal cinsiyetin milliyetçilik söyleminin inşasındaki önemini, kurucu bir öğe olarak yer aldığını ve özellikle kadınların, bedenleri ve toplumsal konumları ile kimlik politikalarının düzenlenmesinde önemli bir araç olduklarını ortaya koymaktadır.

Kadınların itaatkar olarak dahil edildikleri kamusal alanın kurallarını koyan erkek özneler, kurucusu oldukları ulus-devletlerin de asıl sahibi konumundadırlar. Dolayısıyla, milliyetçilik söylemi ataerkil erkeklik temalarını vurgulamakta ve bunlarla uyum sağlamak üzere inşa edilmektedir. Yani, maskülinist bir alan olan milliyetçilik kültürü/ideolojisi, hegemonik erkeklik kültürü/ideolojisi ile doğrudan örtüşmektedir. Fakat Nagel, bunun, kadınların yurttaşlar, ulusun mensupları, eylemciler ve liderler olarak devletlerin inşasında ve yıkılmasında rol oynamadıkları anlamına gelmediğini, daha çok, bu rolleri belirleyen senaryoların esas olarak erkekler tarafından, erkekler için, erkekler hakkında yazıldıklarını ifade etmektedir (2000:60). Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen aile metaforu bağlamında 'erkek kardeşler' topluluğu olarak inşa edilen ulus söylemi, erkekler arasındaki birleştirici bağları yeniden üretirken kadınları da bu alandaki erkek iktidarına tabi tutmaktadır.

Gündelik rolleri içinde 'koruyucu' ve 'güçlü' erkek kategorisi ve onu inşa eden 'zayıf' ve 'korunmaya muhtaç' kadın imgesi (Saigol,2000:228), milliyetçilik söyleminde yine güçlü erkek ve korunması gereken vatan arasında kurulan özdeşlikle yeniden üretilmekte, erkek milleti ve vatani koruyan aktif bir özne iken, kadın, bedeni aracılığıyla bunları temsil etmektedir. Erkek, milliyetçi söylemin etken öznesi konumundayken, edilgen olan kadın bu söylem içinde destekleyen ya da öven konumundadır. Enloe'nin ifadesiyle, kadınların bu kurgudaki rolleri 'erkek arkadaşlarının egolarını okşayan sevgili, stoik eş veya besleyen anne olmakla sınırlandırılmaktadır (2003:99)'.

Kadın ulusal imgelemi şekillendirir ve cemaatin tahayyül edilmiş bir gösterge olarak işlev görür⁵, dolayısıyla ulus anlatısı kadın bedeni üzerine kurulur, kadın ulusun, benliğın, manevî dünyanın ve evin duygu yüklü göstereni ve simgesi haline gelir (Saigol,2000:218). Milliyetçi söylemde ulus anlatısının kadın bedenleri üzerinde kurulması gibi, düşman da zaferini kadın bedeni üzerine yazar (Saigol,2000:237).

Devletin meşru güç kullanma tekeline sahip ordusu milletin iktidarını, vatan toprakları da bu iktidarın nüfuz alanını imlemektedir. Aslında bu yüzden devlet (baba olarak) erkeksi öğelerle temsil edilirken, toprak ya da vatan (ana ya da sevgili olarak) kadınsı öğelerle temsil edilmektedir.

3 'Ulus, kadınların ve erkeklerin 'doğal' rollerini oynadıkları, başında erkek bir reis bulunan bir ailedir (Nagel,2000:77).

4 F. Anthias ve N. Yuval-Davis (1989), N. Yuval-Davis (2010), P. Chatterjee (2000), R. Saigol (2000), C. Enloe (1989,2000), J. Nagel (2000), D. Kandiyoti (1991), A. Najmabadi (2000), K. Jayawardena (1986), S. Walby (1994,2000), vs.

5 'Millî kültür ve ulusun namusunu temsil eden kadınlar bu temsiliyetin karşılığı olan kamusal görünürlüğü elde edebilirler.. kültürün sembolleri olan kadınlar konuşamaz, kendi sorunları adına savaşılamaz; sadece 'gösterir'ler; kendi adlarına bir özne veya irade değillerdir (Sancar,2004:205)'.

Dolayısıyla, vatan toprağına saldırı ya da düşman işgali gibi durumlar da kadına cinsel 'tecavüz' imgesiyle temsil edilmekte⁶, bu bağlamda düşman milletin kadınlarına tecavüzle bedenlerinin kirletilmesi o milletin namusunun lekelenmesi şeklinde, topyekün millete yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmektedir. Zajovic'in ifadesiyle, savaş da tecavüz de bir ataerkil kardeşler topluluğunun erkekliğini gösterir, 'kadınları' tecavüze uğrayınca, bu, kadınların yaşadığı bir acı olarak kadınların yaşadıkları üzerinden algılanmaz, erkeklerin uğradığı bir yenilgi olarak görülür (Akt.Saigo,2000:238). Bir başka ifade ile, 'öteki erkeğin toprağı'nda 'o'nun kadını'na karşı yapılan tecavüz, eril alanda aşağılanmanın en iyi yolu olmaktadır.

Millet kurgularında kadın cinsel kimliği ile, hem bu kurguya dahil genel vatandaşlar bütünü içinde, hem de kendisine özgü kurallar, düzenlemeler ve politikaların öznesi olarak yer almaktadır (Yuval-Davis,2010:58). Milliyetçilik söyleminin toplumsal cinsiyet boyutunu inceleyen araştırmalarda kadının, milli kimliğin kurgulanışında, öteki ile sınırların belirlenmesinde ve bunun sürdürülmesindeki rolü deşifre edilmektedir. Milli toplulukların en temel örgütlenme ilkesi olan soykütüğü ya da köken odaklı, milletin saflığına ya da sürekliliğine yönelik milliyetçi projelerde kadın cinselliği, doğurganlığın teşvik edilmesi ya da sınırlandırılması bağlamında baskı unsuru olarak kullanılmaktadır.

Milliyetçilik söylemi, kadın ve kadının konumlandırıldığı özel alan olarak aile kurgusu üzerine inşa edilmekte, millet bütünlüğü içindeki kadın kimliği ve aile kavramsallaştırması milliyetçi projelerin anlamlandırma pratiklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bir millete mensup olmak kadar bir aileye mensup olmanın doğallığı önkabulü doğrultusunda aile ve millet kavramları arasında bir özdeşlik kurulmakta ve milliyetçilik söylemi içinde millet bir aile olarak temsil edilmektedir. Bu bağlamda, milliyetçilik kurguları kendi kadın ve aile modellerini inşa etmektedir. Örneğin, Osmanlı döneminden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde geniş aile yapısının çekirdek aileye, görücü usulü evlenmenin sevgiye dayalı evliliklere ve ezilen cahil kadının eğitimi ve kendi aile yaşamını düzenleme konusunda bilinçli kadına dönüştürüldüğü söylemsel stratejileri değerlendiren çalışmada Sirman, Türk milliyetçilik söylemi içindeki böylesi bir modellemeyen söz etmektedir (2002:226-244). Aynı şekilde Türk modernleşme sürecinde Türk ailesi ve Türk kadınının toplumsal konumunun bir düzenleme stratejisi olarak işlev gördüğünü ifade ettiği çalışmada Sancar da, Batılılaşma çabalarına paralel olarak Batı'dan farklı olanı tanımlama eğilimindeki Türk milliyetçiliğinde bu farkın Batı'nın ahlaki dejenerasyonu tehdidi altındaki Türk kadını ve Türk ailesi üzerinden kurulduğunu ifade etmekte, batılılaşma söylemi içinde kurulan geleneksel ve modern kadın ikileminin siyasal rejim tartışmalarında önemli bir zemin olduğuna değinmektedir (2004:205-209). Yeniliklere açık modernleşmeci milliyetçilik söylemlerinde kadın ya toplumsal geri kalmışlığın kurbanı ya da modernliğin göstereni olarak resmedilmekte, gelenekleri temel alan muhafazakar milliyetçilik söylemlerinde ise kültürel bozulmamışlığın özel taşıyıcısı olarak temsil edilmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, milliyetçilik söyleminde kadının cinsel kimliği ve bu kimliğe dayalı davranışlar özel bir önem taşımaktadır. Bu söylemde 'milletin soyunun sürekliliğini sağlayan anne' rolü ile sembolik olarak yüceltilen kadın, aynı zamanda milletin namusunu temsil etmektedir. Nagel, kadın cinselliğinin iki nedenle birinci dereceden bir ulusal mesele haline geldiğini ifade etmektedir: birincisi kadınların milliyetçiliklerdeki rollerinin hemen her zaman annelik olması, ikincisi ise kadınların eşler ve kızlar olarak erkeklerin namusunun taşıyıcıları olmalarıdır (2000:79). Bir başka ifade ile, kadın cinselliği, 'aile' unsurunun kutsiyetine dayalı ve ulusa hizmet çerçevesinde devletin bekası amacına yönelik olarak meşru bir karakter kazanırken, aile dışında kontrol edilmesi gereken bir tehlike, ırkın kanının bozulmasına yönelik bir tehdit olarak temsil edilmektedir. Milliyetçilik söylemi içinde kadın, kültürel yeniden üretimde çocuğunu yetiştiren ona ana dilini ve milli kültürünü öğreten anne olarak, giyim ve davranışıyla milli kültürün temsilcisi,

6 Bu bağlamda Najmabadi, toprak kayıplarının da sevdiği kadının namusunu koruyamayan bir erkeğin utancına benzer bir duygu yarattığını vurgulamaktadır (2000:122).

etnik ve ulusal farklılıkların göstereni olarak ya da ekonomik, politik ve askeri mücadelelerde doğrudan katılımcı olarak bu söylemi yeniden üretmektedir.⁷ Milliyetçilik söylemlerinde kadın kimliğine yüklenen bu önem dolayısıyla milliyetçi projelerin diğer siyasi ideolojilerden daha fazla kadına yönelik bir vizyona sahip olduğunu düşündürmektedir.

Milliyetçi proje ve söylemlerin toplumsal cinsiyet bağlamında vurgulanması gereken bir diğer yönü de militarist karakterleridir. Milliyetçi hareketlerin militarizasyonunun toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkileri yoluyla kurgulandığı önkabulüyle, fatihlerin metresleri, savaşlardaki tecavüzler, askerlere sunulan fuhuş hizmeti, sinemanın asker kahramanları, yurtseverliği besleyen takvimler gibi örnekler, milliyetçiliğin genellikle militarize edilmiş mekanlarda inşa edildiğini, ulusal kimlik gibi militarizasyonun da toplumsal cinsiyeti içeren bir süreç olduğunu göstermektedir (Enloe,2000:205). Toplumsal cinsiyet ile milliyetçilik arasındaki ilişkinin yolunun kadınların ve erkeklerin militarizmle kurdukları farklı ilişkilerden geçtiğini söyleyen Walby, kadınların her zaman olmasa bile çoğunlukla erkeklerden daha pasifist ve daha az militarist olduğunun düşünüldüğünü ve ulusun militarizm yoluyla korunmasını kadınların daha az desteklediklerini gösteren birçok araştırma olduğunu ifade etmektedir (2000:48-50).

Milliyetçilik söyleminin militarist niteliği baskın hale gelmeye başladığında bu söylemin erkek cinselliğine dayalı yapısı pekişmekte ve erkeklerin topluluk içindeki ayrıcalıklı konumu sağlamlaştırmaktadır. Fiziksel güç kullanımına dayalı savaşlar söz konusu olduğunda, bu güçle nitelenen erkeklik söylemi öne çıkmaktadır. Klasik tarih anlatılarının savaş alanındaki kuvvet ve yitlilikle erkeksi cinsel üretkenliği ilişkilendirme örnekleriyle dolu olduğuna dikkat çeken Nagel, bu anlatılarda savaşın kendisinin cinsel bir nitelik taşımasına paralel olarak savaşılan düşman erkeklerinin de ya ulusun kadınlarına tecavüz etmek isteyen şeytanlar ya da erkeklik gücünden yoksun hadımlar olarak tanımlandığını ifade etmektedir (2000:81). Askeri saldırıların ve bu saldırılarda kullanılan silahların da erkeksi imgelerle tasvir edilmesi ve devletlerin ya da orduların eylemlerinin kişileştirilerek cinsel nitelemelerle kurgulanmış temsilleri de savaşın cinselleştirilmesinin diğer boyutlarını oluşturmaktadır (Nagel,2000:82). Erkek cinselliğine dayalı savaş anlatılarında, biz kurgusuna dahil olan kadınlar düşman erkeğinin tecavüzü tehlikesine karşı korunmaya muhtaç resmedilirken, 'öteki kadınlar' kolay elde edilebilir fahişeler ve meşru tecavüz hedefleri olarak temsil edilmektedir. Dolayısıyla militarist milliyetçilik söylemlerinde de kadın her zaman cinsel arzuların nesnesi olarak konumlandırılmaktadır.

Milliyetçilikte genel olarak kadınların toplumsal konumunu zayıflatan militarizasyon süreci, bazen kadın katılımını bir gereklilik olarak görüp yüceltirken yukarıda da ifade edildiği gibi çoğunlukla erkekler için ayrıcalıklı bir konum atfeder. Bu süreçte kadına yüklenen ev içi roller, ulusal çıkarlar ve ulusal birliğin muhafazası bağlamında mecburi ulusal görevler haline gelir⁸. Kadının militarist milliyetçi eylemlere katılımında, kadınlığından arınmış, daha erkeksi bir tarzda temsil edilmesinin⁹ ya da cinselleştirilmiş militarist söylemde erkeksi imgeler (sınır tecavüz , askeri donanmaya taciz gibi) kullanılmasının da gösterdiği gibi bu alan erkek hegemonyasındadır. Bugün birçok ülkede, kadınların muaf tutulduğu ve erkekler için zorunlu olan askerlik uygulamaları da erkekleri tam ve

7 Toplulukların çoğunda erkeklerin kadınların dış görünüşüne ve cinsel masumiyetine büyük bir ideolojik önem attıklarını vurgulayan Enloe de bu bağlamda kadınların, 1- topluluğun –ya da ulusun- en kıymetli malları, 2- tüm ulusun değerlerini nesilden nesile aktaran temel araçlar, 3- topluluğun gelecek nesillerini yetiştirirler: kabaca, milliyetçi rahimler, 4- topluluğun, baskıcı yabancı yöneticilerin kirlenmesine ve sömürmesine karşı en savunmasız üyeleri ve 5- asimilasyona ve sinsi yabancıların kendilerine eklenmesine karşı oldukça dirençsiz unsurlar olarak görüldüğünü ifade etmektedir (2003:90) (italik vurgular yazara aittir).

8 Bu konuda Enloe, İsrail ve Filistin arasındaki çatışmalarda İsrail hükümetinin uygulamaları karşısında Filistinli kadınların ev işlerinin itibarını ulusal zorunluluk mertebesine yükselttiğinden bahsetmektedir (2003:94-95).

9 Nitekim bu temsil, kadının kamusal alana girerken erilliğin mekanı olan bu alanda yer alabilmek için birtakım ödünler vermesi (örtünmesi ya da egemen olana bürünüp erkekleşmesi) gerekliliğini vurgulayan feminist çalışmaların (Nagel,2000, Saigo,2000, Yuval-Davis,2010, vb) bu tespitine dayanmaktadır.

eksiksiz yurttaşlar olarak konumlandırırken¹⁰, milliyetçiliğin militarist karakterini gündelik hayatın rutinleri içinde doğallaştırmakta ve millî kimliğin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2. Yönteme Dair

Türk ve KıbrıslıTürk milliyetçilik söylemlerinin yeniden üretiminde kadın kimliğinin temsiline yönelik bu çalışmanın analiz birimleri, günlük olarak yayınlanan ve referandum sürecinde en çok satan ilk beş gazetenin¹¹ (Yeni Düzen, Kıbrıs, Halkın Sesi, Afrika, Volkan) 1-30 Nisan 2004 tarihli sayılarından oluşan 150 adet nüshasındaki, kadına dair ya da kadın sözlerinden oluşan, köşe yazıları ve görsel metinlerden (karikatürler ve propaganda ilanları gibi) oluşmaktadır. Bu gazetelerden Yeni Düzen, incelenen dönemde siyasi iktidar olan CTB-BG (Cumhuriyetçi Türk Partisi-Birleşik Güçler)'in yayın organıdır ve bu partinin söylemini benimsemektedir. Kıbrıs gazetesi, en yüksek satış rakamına sahip¹² olmasının yanında her dönemde siyasi iktidar yanlısı bir yayın politikası benimsemesiyle dikkat çekmektedir. Halkın Sesi gazetesi Kuzey Kıbrıs'ta yayınlanan en eski gazetedir ve referandum sürecinde tarafsız bir yayın politikasına sahip olduğunu iddia etse de, içeriğinde Denктаş'tan yana tavrı, 'hayır'a yönelik propaganda ilanlarının ve köşe yazılarının yoğunluğu açıkça gözlemlenmektedir. Afrika gazetesi siyasi yelpazenin solunda radikal üslubuyla tanınmakta, Volkan gazetesi ise bu yelpazenin sağında statükonun devamlılığını ve referandumda 'hayır'ı savunmaktadır.

Çalışmanın yöntemi, ideolojinin maddiliğine dayalı olan ve anlam ve öznenin kuruluşunu aynı süreçte ele alan inşacı yaklaşım içinden¹³ çerçeveleme analizi olarak belirlenmiştir. 'Çerçeve' kavramı bu çalışmada, bireylerin meydana gelen olayları ya da bilgileri yerleştirmek, algılamak, tanımlamak ve etiketlemek gibi durumları gerçekleştirmelerini mümkün kıldığını söyleyen Goffman'ın 'yorumlama şeması' olarak adlandırdığı (1974:24), toplumsal ve kültürel alanda yapılan ve yapılandırılan bir olgu olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla toplumsal alanda kültürel yapı ile bağlantılı olarak inşa edilen çerçeveler, baskın ideolojinin ya da egemen söylemin taşıyıcısı olmaktadır. Medyada gerçekliğin inşa edildiği ve medya metinlerinin bu gerçeklik içinde anlamlandırıldığı¹⁴ önermesinden yola çıkarak bu çalışmada 'çerçeveleme' kavramı da, medya profesyonelleri ve alımlayıcılar tarafından dolaşıma sokulan anlamların bu şekilde inşa edildiğini ve yeniden üretildiğini söyleyen bir anlamlandırma pratiği olarak kabul edilmektedir.

İnşacı yaklaşım içinden medya metinleri üzerinde yapılan çerçeveleme analizi, metne konu olan şeyin 'nasıl' ortaya konduğunu ve bu şekilde toplumsal alandaki egemen çerçevelerin nasıl yeniden üretildiğini açıklamaya çalışmakta ve medya metinlerinde hegemonik söylemi oluşturan

10 Pateman da modern erkek-egemen düzende kadınların vatandaşlığa birey olarak değil kadın olarak dahil edilmelerinden dolayı vatandaşlığın eşitliği sağlayan bir düzenleme olmadığını vurgulamaktadır (Akt.Sirman 2000:230).

11 Gazetelerin incelenen dönemdeki satış rakamları KKTC Yay-Sat Bölge Müdürü Halil Paşa'dan alınmıştır.

12 Kıbrıs gazetesinin tek başına günlük satış rakamı, diğer yerel gazetelerin satış rakamlarının toplamına denk gelmektedir.

13 Çerçevelemeyi ve çerçeveleme analizini inşacı yaklaşım için bkz. Z. Pan ve G.M. Kosicki (1993) ve B.Van Gorp (2007).

14 Gerçekliğin toplumsal inşasını konu alan çalışmalarıyla Berger ve Luckman, tüm gerçeklikler içinde 'gündelik yaşam gerçekliği'ne vurguda bulunarak bu gerçekliğin nesneleştirme ile sağlandığını ve nesneleştirmenin işaretlerin üretimi ve dilsel anlamlandırma ile sürdüğünü ifade etmektedirler. Dilin 'burada ve şimdi'yi aşabilme kapasitesi nedeniyle gündelik yaşam içindeki farklı bölgeleri birleştirerek anlamlı bir bütün oluşturduğunu ve bireyin kendi gerçekliğini ve öznelliğini dil aracılığıyla ortaya koyabildiğini vurgulamaktadırlar (1966:38-39). Dolayısıyla, toplumsal gerçekliğin kuruluşunda dil en önemli öğedir. 'Gerçeklik tanımları, 'gerçek olana' ilişkin tanımların seçici biçimde temsil edilmesiyle ve bu temsilin içinde olduğu dilsel pratikler dolayımı ile taşınır ve üretilir.

baskın çerçeveyi çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında da ataerkil karakterdeki hegemonik milliyetçilik söyleminin yeniden üretiminde, kadının cinselliğiyle ön plana çıkarılmış bir obje, korunmaya muhtaç bir varlık ya da aktif bir özne olmak yerine simgesel olarak temsilî bu bağlamda analiz edilmektedir.

3. Kuzey Kıbrıs Türk Basınında Referandum Sürecindeki Milliyetçilik Söylemlerinde Kadın Kimliğinin Çerçevesi

Tüm milliyetçiliklerde olduğu gibi Kuzey Kıbrıs'taki Türk ve Kıbrıslı Türk milliyetçiliklerinde de toplumsal cinsiyete dayalı milliyetçilik söyleminin inşası ve yeniden üretimi söz konusudur. 24 Nisan 2004'te yapılan referandumu kapsayan süreçte Kuzey Kıbrıs'ta yayınlanan, ister Annan Planı'nı ve dolayısıyla barışı savunan 'evetçi' gazetelerde ister planı reddeden ve statükonun devamlılığını savunan 'hayırcı' gazetelerde, söz konusu plana dair kazanılacakların ya da kaybedileceklerin muhasebesine dayalı karşıt kurgularından oluşan milliyetçilik söylemlerinde kadın kimliği, mağdur olarak ya da milletin anneleri olarak gündelik rolleri içinde temsil edilmektedir. Aktif özneler olarak temsil edilmeyen kadın, bedeni üzerinden bu milliyetçilik söylemlerinin yeniden üretimini sağlayan bir nesne olarak konumlandırılmaktadır.

Bugüne kadar mitolojik aşk tanrıçası Afrodit'in anavatanı olarak da kodlanan Kıbrıs adasında, milliyetçilik söyleminin kadın bedeni üzerinden inşası, bu söylemsel kurgu ile de desteklenmiştir. Aşığı bol aşk tanrıçasının erkek egemen söylem içinde 'kötü kadın' şeklindeki temsiline bağlı olarak Kıbrıs, hiçbir milletin üzerinde tek başına uzun süre hakimiyet kuramadığı bir geçmişe sahip olmasıyla da ilişkilendirilerek 'Akdenizin fahişesi' olarak imlenmiştir. Bu bağlamda, Kıbrıs Türk milliyetçiliği söylemini oluşturan tarih anlatıları arasında Kıbrıs'ın bir kadın bedeni olarak betimlendiği Hasan Ali Yücel'in Kıbrıs Mektupları eserindeki şu ifadeler dikkat çekmektedir:

'Kıbrıs Akdenizin medeni çevresinde her zaman sevilmiş fakat hiç sevmemiş, fattan bir deniz kızıdır. Hangi aşığı kuvvetli, cerbezeli, becerikli ise ona teslim olmuştur. Belalı çok, sevdalı yok bir yosma!.. Kollarının arasına alan aşıkları, sadist bir ruhla onun her yerini ısırmış, kanını içmiştir. Adalar denizine serpilmiş deniz kızlarının hepsinden daha etine dolgun, daha canlı, daha verimlidir...' (1957:8).

13 Nisan 2004 tarihli Cumhuriyet gazetesinde başlayan Güray Öz'e ait 'Bin Yıllık Yalnızlık' başlıklı yazı dizisinin ilk bölümünde geçen;

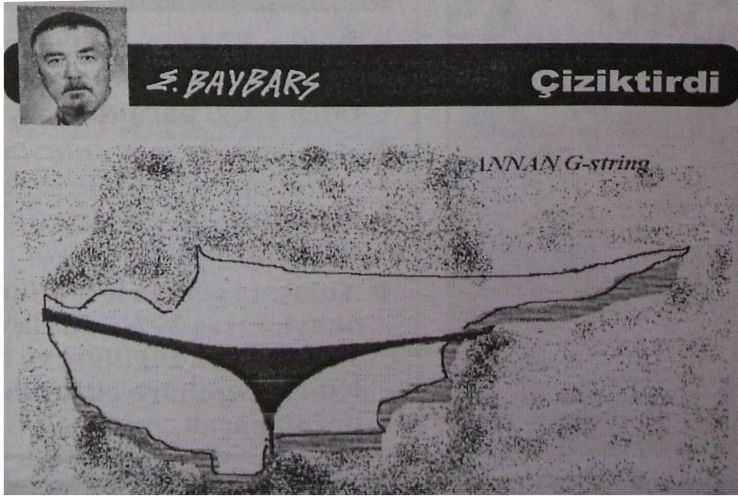
"...Tevfik Fikret 'in İstanbul için söyledikleri Kıbrıs Adası'na da uyar. 'Bin kocadan arta kalmış...' Ama buraya kadar. O bin kocadan arta kalmış olsa da hâlâ yaşını göstermiyor; yakılmış ormanlarına, yıkılmış şehirlerine, her geçenin vurduğu tekmeye rağmen hâlâ güzel... Bir ada o. Ada olmanın sıkıntılarını ve ayrıcalıklarını yaşıyor. Güzel, tarifsiz derecede güzel... Ne de olsa Afrodit 'in ülkesi. Kıbrıs kadar çok el değiştirmiş, horlanmış ve güzel kalabilmiş bir ada, bir toprak parçası var mı bilmiyorum..."

İfadeleriyle Türkiye basınında da örneklerine rastlanılan bu kurgu, Kıbrıslı Türk milliyetçiliği söylemi içinden, aşağıdaki örneklerde de varlık göstermektedir:

"...Kıbrıs 'in Rum 'u adam olsa, Kıbrıs 'in Türk 'ü de ona uysa... İşler tatlanmaz mı? Ama Akdeniz 'in fahişesinde böyle yürek ne gezer? Ne direnebiliyor, ne de keyfini çıkarabiliyor!" (Turgut Aşaroğlu, Afrika, 1 Nisan)

"...Bazıları o adacığa Akdeniz 'in orospusu bile demişler. Kimler gelmiş, kimler geçmiş, bazen huristyanlar; bazen müslümanlar hakim olmuş adaya... Derken bizimkiler gelmişler... Akdenizin orospusunu ortasından ikiye ayırvermişler... Bir tarafına onları, diğer tarafına bizi koymuşlar, araya da 'biz istemezsek siz kavga etmeyeceksiniz' diyenlerin adamlarını..." (Serhat İncirli, Afrika, 9 Nisan)

Kuzey Kıbrıs basın organları arasından Afrika gazetesinde yayınlanan aşağıdaki karikatürde, emperyalist güçlerin dayatması olarak nitelenen ve adadaki bölünmüşlüğü kalıcılaştırdığı için reddedilen Annan Planı'na dair bu eleştiri, G-string giydirilmiş adanın kadın bedeni şeklindeki temsili üzerinden kurulmaktadır:

20 Nisan - Afrika

Daha önce de bahsedildiği gibi, milliyetçilik söylemlerinin toplumsal cinsiyet boyutunda, erkek vatani ve milleti koruyan aktif özne iken, kadın bedeni aracılığıyla bu söylemin inşa edildiği pasif bir konumdadır. Milliyetçilik kurgularının esasını teşkil eden devlet, millet ve vatan toprağı üçlemesi kadın olarak veya kadınsı öğelerle temsil edilirken, bu unsurlara sahip olma erkini elinde bulunduran ve aynı zamanda onları koruyan erkek öznedir. Bu bağlamda aşağıdaki ilk örnekte devletin açıkça, ikinci örnekte ise milletin örtük anlamsal içerikte kadın olarak temsil edildiği görülmektedir:

“...Gizli emeller ve arzular su yüzüne çıksın, düştüğü kızın kimliği teşhir edilsin..! Meğer herkesin kalbinde yatan kız KKTC imiş...” (Niyazi Ökten, Afrika, 27 Nisan)

“... ‘.kaytan bıyıklarımı sürsem nerelerine..’ diye devam eden bir şarkı.. Plan sonrası Rumların ellerini ovuştura ovuştura içimize gelerek murıldanacakları bir mısra da olabilir kimbilir?...” (Fatih Öztürk, Volkan, 23 Nisan)

Referandumda ‘hayır’ı savunanların, bunu bir ‘namus borcu’, planı kabul etmeyi ise ‘namus lekesi’ olarak değerlendirmeleri, ‘namus’ kavramının kadın cinselliğini imlemesi bağlamında, Türk milliyetçiliği söyleminin kadın bedeni üzerinden inşa edildiğini gösteren diğer örnekler arasındadır:

“Referandumda (eğer yapılırsa) kocaman bir hayır diyeceğim, çünkü vatanımı ve devletimi korumak isterim, en azından siyasal namusumu kurtarmak isterim...” (Fuat Veziroğlu, Halkın Sesi, 6 Nisan)

Milliyetçilik söyleminde ‘biz’e ait olanlar iyi ve yüceltici kadın imgeleriyle temsil edilirken ‘onlar’ yani sahip olunamayan ya da ‘biz’i sevmeyen, istemeyen ve ‘biz’den olmayanlar kötü kadın nitelendirmeleriyle temsil edilmektedir. Kıbrıslı Türk milliyetçiliği söyleminde bir ‘öteki’ figürü olan

Denktaş'ın, 17 Nisan 2004 tarihli Milliyet gazetesinde Can Dündar tarafından, Türk filmlerinin kötü kadın karakterlerini oynayan Aliye Rona'ya benzetilmesi ve bu benzetmenin Kıbrıs gazetesi yazarlarından Başaran Düzgün ve Hasan Hastürer tarafından 18 Nisan'da kaleme alınarak desteklenmesi, bu tür temsilin bir örneği olarak ele alınabilir. Kuzey Kıbrıs'ta referandum sürecinde, planın kabulüyle gerçekleşecek olan Avrupa Birliği üyeliği dolayısıyla evetçi ve hayırcılar tarafından farklı anlamlandırma stratejileriyle temsil edilen Avrupa Birliği'nin özellikle hayırcılar tarafından ötekileştirilmesindeki cinsiyetçi çerçevelendirmede bu bağlamda dikkat çekmektedir:

“Düşünün bir güzel kıza aşık oldunuz.. Bu kız o kadar güzel ki, kendinizi ona karşı frenlemeniz çok zor... Zaman gelir görürsünüz ki, kapısında öldüğünüz o kız aslında tecrübeli bir fahişe çıkmıştır... Şimdi AB denen nazlı gelin sözünü tutacak mı? Bekleme sürecine geçtik. Tekrar bu fahişeye yalvaracağız 'hani söz vermiştin benim, benim olacaktın diye'... Biz ne yapıyoruz; bu fahişe uğruna devlet, millet, bağımsızlık, ülke, dil, din, milli manevi değerlerden vazgeçiyoruz...” (Selçuk Düzgün, Volkan, 26 Nisan)

“...Genç adam büyük bir aşkla kadına bağlıdır. Lakin bir türlü aşkına karşılık bulamaz... Kadın silahı çantasından çıkarır ve silahı genç adama uzatır... Silah patlamaz ve genç derin bir oh çeker... Adam heyecanla 'yaptım, gördün işte! Artık evlenmemize bir mani kalmadı, seni nasıl sevdiğimi ispatladım. Kadın sinir eden bir kahkaha atar 'hayır sadece ne kadar aptal olduğumu ispatladın, ben seni değil Yorgo'yu seviyorum onunla evleneceğim... Bugün Kıbrıs'ı AB sevdasıyla vermeye çalışanlar; bu uğurda yok olmayı göze alanlar o saf genç aşığın saflığına, kadının deyimiyle aptallığına sahip değiller mi? Referandum bir rüleydi. Silahı aldık, başımıza dayadık, tetiği çektik. Ancak silah patlamadı. Şanslıydık...” (Fikret Yüksel-Okur Mektubu köşesi, Volkan, 29 Nisan)

Aynı şekilde 'biz' kurgusu içinden 'onlar'ı ötekileştirirken de kadın cinselliği kullanılmakta;

“...Türk Ordusunu sembolize eden 'Ayşe'yi aşâğılık bir fahişe olarak nitelendiren şu satırlar bir Yunanlının kaleminden kağıda dökülmedi; '...ve bir temmuz sabahı tatile geldi Ayşe, aşk tanrıçası Ayşe kana buladı her tarafı, kızkık zararın yırtılmasından değil, kan, kin ve ateşle yaşamaya alışmış bir kötülük tanrıçası olmasından... bilmem kaç dolara pazara sürülen Ayşe şimdi buralarda patroniçe oldu, kerhane, kumarhane, esrar içinde.. ve biz Afroditten sonra Ayşe'yi de ağırladık, birisinde adımız oropuya çıktı, Ayşe'de durum belli..'...” (Erhan Arıklı, Volkan, 7 Nisan)

“...Kadın dudaklarının meze olduğu şehvet pazarında, eylem kokteyllerinde, barış şenliklerinde şerefini bir kadeh şampanyaya satarsan 'modern' olursun... Çılgın disko müziğinin tamtam çığlıklarında yanındaki aşıftenin kırmızı külodundan yanındaki baygın bakışlı soytarılara cömertçe hisler dağıtır; sonrada iffetini korumak için başını örten anamın başörtüsüne kız kardeşimin eteğinin uzunluğuna karışarsan 'devrimci' olursun...” (Erhan Arıklı, Volkan, 12 Nisan)

ya da 'biz'den olmayan kadının kendisi aşâğılanmaktadır:

“...Hakkında açılan davalar geri çekildikten sonra Nilgün Orhun 20 Temmuz Fen Lisesi'ndeki görevine geri döndü. Görevi ise, çocuklarımıza Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi'ni öğretmek.. Yani anlayacağınız kurdu kuzuları beklemek için görevlendirdiler...” (Aydın Akkurt, Volkan, 13 Nisan)

“Sayın Erbil Akbil; Nilgün Orhon gibi şaibeli bir öğretmeni tekrar sınıflara gönderip, öğrencilerimizi zehirlemesine izin veriyorsunuz...” (Fiskoslu Mesajlar bölümü, Volkan, 15 Nisan)

“Sayın Sevgül Uludağ; Evliya Çelebi gibi dünyayı dolaştınız. Bu gezilerin amacı nedir ve finansörü kimlerdir bilemiyoruz ama herhalde bir karşılığı vardır. Yoksa bilmediğimiz bir yöntemle bu şekilde dıştan barışa katkı mı veriliyor?...” (Fiskoslu Mesajlar bölümü, Volkan, 15 Nisan)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Türk milliyetçilik söylemi içinde barışçı oldukları için (özellikle Volkan gazetesinde) ötekileştirilen kadınlar, KıbrıslıTürk milliyetçilik söyleminde yüceltilerek çerçeveslendirilmektedir. Aşağıda görülen Kıbrıs gazetesinde yayınlanan tam sayfa metinde, referandumda 'evet'i destekleyen barışçı kadınlar 'biz' kurgusuna dahil edilmekte ve bu kurguda kadın 'sahip olunan nesne' konumunda temsil edilmektedir. Metindeki 'umudu ve aşkı doğuran, canından can yaratan' ifadelerinde ve kullanılan fotoğraflarda, kadınlar 'annelik' rollerine vurguyla (bu vurgunun propaganda ilanlarında da yer almasına aşağıda değinilecektir) öne çıkarılmaktadır:

15 Nisan, Kıbrıs

Milliyetçilik söylemlerinde 'düşman'ın ya da 'öteki'nin 'biz' içindeki kadına yönelik cinsel istismarının, 'millet namusu'nun lekelenmesi ya da topyekün millete yönelik bir saldırı olarak kabul edildiğinden bahsedilmişti. Aşağıda verilen örnekte de Annan Planı'nın kabulünden sonra kuzeye yerleşecek olan 'Rum'ların sahip olunan mallara olduğu gibi 'sahip olunan' kadınlara da ortak olma yönünde bir tehlike karikatürize edilmektedir. Rum ötekine karşı 'düşmanlık ajite ederek'¹⁵ Türk milliyetçilik söyleminin yeniden üretimini sağlayan bu anlatıdaki çerçeveleme stratejisinde kadın, hem 'öteki'nin kurbanı olarak resmedilmekte hem de sahip olunan diğer mallardan farkı olmayan bir nesne olarak konumlandırılmaktadır:

15 Yuval-Davis, hegemonik topluluğun erkeklerinin 'öteki' erkekleri yükledikleri bir cinsel iktidar ve şehvetten kaynaklanan korkularının 'öteki' erkekleri linç etmek için kullanılan yaygın bir rasyonelleştirme aracı olduğundan söz etmektedir (2010:105).

Volkan, 20 Nisan (12. sayfa)

Yukarıdaki karikatürde gündelik hayatın rutinleri içerisinde ev içi görevlerini yerine getirirken gösterilen kadın, aşağıdaki karikatürde de bu rolüne referu vurgu ile temsil edilmektedir. Farklı ideolojik yönelimleri olan her iki gazete de, bu karikatürlerde, referandumda 'evet' ya da 'hayır'ın desteklediği farklı söylemsel bağlamlardan kadını, özel alana hapseden ve gündelik rolleri içinde tanımlayan eril bir üslupta birleşmektedir.

Afrika, 28 Nisan (2. sayfa)

Referandumdan sonra, Afrika gazetesi yazarı Şener Levent'in 28 Nisan'da kaleme aldığı ve Volkan gazetesinin 29 Nisan'da "Çırlıçıplak Soydular ve..." şeklinde manşetten verdiği habere dair yorumlarda da milliyetçilik söyleminin çerçevesinde cinsel öğelerin birer çerçeveleme aracı olarak işlevselleştirildiği görülmektedir. Kuzeyden güneye geçen ve 'barışçı' olduğu ifade edilen bir Türk gencinin Rum kadın polisi tarafından soyundurulmuş uyuşturucu kontrolü yapılmaması konulu haberde, çözüm karşıtı hayırcı grup tarafından benimsenen Türk milliyetçilik söylemi çerçevesinin meşruiyetini ve karşı olunan evetçilerin cinsel öğeler üzerinden ötekileştirilmesini sağlayan bir çerçeve kurulmuştur. Olayın failinin Rum olması Türk milliyetçilik söylemini desteklemekte, aynı zamanda kadın olması milliyetçilik söylemlerinde 'aktif özne erkek' ve 'pasif konumuyla kadın'dan oluşan cinsiyetçi çerçevlendirmenin bu ana karakteristiğini bir bakıma ters yüz eder gibi görünmektedir. Fakat aşağıdaki ilk örnekte, yapılanın bir 'zevk' olarak nitelendirilmesi ve kadın polisin bu 'zevk' neticesinde 'mağdurun yanağından makas aldığı'na dair ifadeler erkeklik söylemini yeniden üretmektedir. Türk milliyetçilik söylemine sahip Volkan gazetesinden aynı olayla ilgili ikinci örnekte ise 'mağdur' barışçı bile olsa Türk olduğu için 'aslanlarımız' ifadesiyle yüceltilmekte faile ait kadın kimliği yok sayılmaktadır:

"...Bizim delikanlıyı soyan Rum polisinin elinde jinekolog eldivenleri varmış... Jinekolog eldivenleri bilirsiniz iki halde kullanılır. Kadınlarda rahim erkeklerde prostat kontrollerinde... Bana göre Rum polisi bizim gençlere 'bedava' prostat kontrolü yapmaktadır. Bilindiği gibi prostat kontrolü beyaz eldivenle 'parmaklamak' suretiyle yapılmaktadır. Üzülerek öğrendim ki bu bedava 'çekap' sadece 'evet'çilere yapılmakta imiş, bu 'zevk' sadece onlara ait. Üstelik bu 'tıbbi müdahale' gayetnen ağrısız, sancısız ve de -Necmettin Erbakan'ın deyimiyile- kansız bir şekilde icra edilmekte, 'muamele' bittikten sonra ise Rum kadın polisleri mağdurların yanağından 'makas' almaktadır. Bu arada, inanılır kaynaklardan alınan haberlere göre, prostat kontrolü yapan bazı Rum polislerinin parmakları 'cetvel' kadar uzun olmasına rağmen bundan endişe edilmesine mahal yoktur; çünkü beyaz eldivenler üzerine Karpaz yöresinde yeşil zeytinden üretilen 'kara yağ' sürülmektedir. Yani efendim, ne çıkarsa bahtına, o kadar 'acı' kadı kızında da bulunur. Bütün evetçilere alenen, ilan ve meccanen duyurulur." (Fuat Veziroğlu, Halkın Sesi, 30 Nisan)

"...Barış için bir saniye bile beklenemez gibi sözlerin nedenini de öğrendim. Aynı fikirdeyim, bir an önce barış sağlanmalıdır. Barış sağlanmalı ki bazı aslanlarımız Rum parmağı yemekten kurtulsunlar..." (Hasan Keskin, Volkan, 30 Nisan)

Referandum sürecinde gazetelerde Annan Planı'nın toplumsal cinsiyet boyutuna dair herhangi bir habere rastlanmamakla birlikte, özellikle 'evet'e yönelik propaganda ilanlarında kadınlar, Annan Planı'nı desteklemelerinin beklenmesi anlamında görünür olmaktadır. Kültürel yeniden üretimi sağlama göreviyle yükümlü 'anne' rolü ile kadına milliyetçilik söylemleri içinde özel bir önem verildiğinden bahsedilmişti. Bu ilanlarda da kadınların 'annelik' rolleri ile çerçevlendirilmesi sonucu referandumda verecekleri 'evet' oyu, çocuklarının geleceğini düşünmeleri bağlamında meşrulaştırılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilen bu ilanlardan Kıbrıs Türk Ticaret Odası tarafından yayımlanan ilkindeki "Unutma anne, gerçek vatansever kendi halkını seven, halkının geleceğini düşündür. Unutma anne, geleceğimiz senin elindedir" ve CTP-BG'nin yayınlattığı ikinci ilanda geçen "Hayat standartıyla, eğitim düzeyiyle, pırlı pırlı bir nesil yetişsin" ifadeleri Kıbrıslı Türk milliyetçilik söyleminde kadın kimliğinin 'annelik rolü' ile çerçevlendirilişine örnek oluşturmaktadır.

OYUNA GELME ANNE

24 NİSAN'da tarihi bir karar seni bekliyor anne!

- Geleceğimi ülkem dışında aramak zorunda kalmamın hesabını sor anne.
- Sen meydanlarda haykırırken sana sinek diyen zihniyeti ortadan kaldır anne.
- Geleceğimize karar verme hakkın artık senin elinde, bunu bilerek EVET oyunu kullan anne.

24 NİSAN'da oyunu vermeden önce iyi düşün anne.

- Barış güçlerine atılan çamurlara itibar etme anne.
- Unutma anne, gerçek vatansever **kendi** halkını seven, halkının geleceğini düşünendir.
- Ben çözüm, demokrasi, Avrupa Birliği istiyorum, bunun önündeki engeli kaldır anne.

Oyuna Gelme Anne,
Çözumsuzlüğü savunanları, beni göç yollarına düşürenleri
Dinleme Anne,
Unutma Anne,
Geleceğimiz senin elindedir.
EVET... EVET... EVET... EVET... EVET...

KIBRIS TÜRK
TİCARET ODASI

13 Nisan, Kıbrıs

BENİM İÇİN ANNE!

Referandumda evet deyin, Kıbrıs'ın ve çocuklarımızın kaderi değişsin!
Güç hissin, eğitim olanakları dünya ile aynı seviyeye erişsin. Hayat standartıyla, eğitim düzeyiyle, piri piri bir nesli yetişsin. Çocuklarımızın gelecekteki her günü, 23 Nisan çocuklarıyla geçsin.

Bir evet'le, dünyaya bağlanın.

BİR EVET'LE DÜNYAYA BAĞLANIN

BİRLİK GÜÇLÜ

23 Nisan, Yeni Düzen

4. Kuzey Kıbrıs Türk Basınında Kadın Yazarlar

Örnekleme dahil edilen gazetelerde metin düzeyinde toplumsal cinsiyet temsiline dair yukarıda anlatılanlara ek olarak, bu gazetelerde kadın yazarların erkek yazarlara oranla sayılarının hayli düşük olması (hatta hiç olmaması) olaylar ve olgulara dair kadın bakışının da azlığını göstermektedir. Örneğin bu çalışma kapsamında analiz edilen dönem boyunca (1-30 Nisan), Halkın Sesi gazetesinde sayılan 245 köşe yazısının hiçbirisi bir kadın yazar tarafından yazılmamışken, Kıbrıs gazetesindeki 113 köşe yazısının yalnız 2 tanesi (Dilek Çetereisi ve Zeren Dökmen), Yeni Düzen gazetesindeki 133 köşe yazısından 18 tanesi (Neriman Cahit, Sevgül Uludağ, Fayka Arseven, Oya Talat ve Fatma Azgın), Volkan gazetesindeki 379 köşe yazısından 13 tanesi (Meryem Kurşun, Ayla Yıldız, Dr. Gül Celkan) kadın yazarlara aittir. Bünyesinde en çok kadın yazara yer veren ve kadın yazarlara ait en çok köşe yazısının bulunduğu gazete olarak Afrika gazetesinde ise bu sayı 380 köşe yazısı içinde 7 kadın yazara (Faize Özdemirciler, Damla Özhan, Leyla Kıralp, Selma Bolayır, Gülsade Soykök, Beran Dağtaş, Çağla Konuloğlu) ait toplam 46 köşe yazısıdır ki bu sayı diğer gazetelere göre % 12 ile en yüksek yüzde oranına tekabül etmektedir.

Gazetelerde yazan kadın yazarların yazılarının içeriğine bakıldığında ise, çoğunlukla içinde bulunulan dönem itibarıyla Kıbrıs sorununun çözümü/çözumsuzlüğü ve dolayısıyla Annan Planı'na dair konuların ele alındığı görülmektedir. Fakat gazetelerin yayın politikaları ve söz konusu plana göre konumlanışlarına paralel olarak kadın yazarların yazılarını aynı gazetede yazan erkek yazarlarla ortak bakış açısından kaleme aldıkları, yani hayırcı gazetelerde Türk milliyetçiliği söylemini yeniden üreten çerçevelerin, evetçi gazetelerde ise çözüm ve barışın savunulduğu çerçevelerin hakimiyeti dikkat çekmektedir. Örneğin, Volkan gazetesinde yazan kadın yazarlar vatan, millet, bayrak kavramlarıyla dolu yazılarında Türklüğü öne çıkarmakta, kendilerini de bu söylem içinde öncelikle Türk olarak konumlandırmaktadırlar:

“...Atatürk Türk ulusunun bağımsızlık anlayışını böyle anlatırken bizim de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin birer ferdi olarak aynı duygu ve düşünce yumağında olmamız gerekir ve cefakar halkımızın çektiği eziyetlerin üzerine bir perde çekip bağımsızlığımızdan ödün verebilir miyiz? 'Bir millette şeref, haysiyet, namusun ve insanlığın var olması ve devam etmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklale sahip olmasıyla mümkündür'. Hal böyleyken nasıl olur da sözde barış diye tüm değerlerimizden vazgeçelim...” (Doç. Dr. Gül Celkan, Volkan, 3 Nisan)

“...Başbakan Erdoğan'a şunu hatırlatmakta yarar vardır: TBMM'deki koltukların ve belediye başkanlıklarının çoğunluğunu kazanmak size Kıbrıs'ı Rum ve Yunan'a bırakmak hakkını vermez. Kıbrıs, Kıbrıs'lı Türklerin olduğu kadar Kıbrıs'ta kan ve can vermiş Türk halkınıdır...” (Meryem Kurşun, Volkan, 3 Nisan)

“Asil kan taşıyan hiçbir Türk, KKTC'nin başına gelen bu felaketi ömür boyu hazmedemez... Kıbrıs Türk halkını evine bayrağını asamayacak kadar baskı altına sokmuşlardır. Ara sıra çıktığım kahvehane yapılan tahrikleri hem görüyor, hem işitiyorum. Bunların hesabı iş isten geçtikten sonra mı sorulacak? Türk kimliğine sahip çıkacak asil kanlı Türk, hiç mi kalmadı memlekette?...” (Ayla Yıldız, Volkan, 13 Nisan)

Kuzey Kıbrıs'ta en çok satan gazete olan Kıbrıs gazetesinde, çalışma kapsamında incelenen dönem içerisinde tespit edilen iki kadın yazara ait iki köşe yazısından Dilek Çetereisi'ne ait olan yazı 'Meclisten Notlar' başlığı altında Cumhuriyet Meclisinde grubu bulunan partilerin üyelerinin konuşmalarından aktarılanlara yer verirken, 18 Nisan tarihli Kıbrıs gazetesindeki yazısında Zeren Dökmen ise, statükoya karşıtlığını, siyasi iktidarın politikalarını ve dolayısıyla Annan Planı'nı desteklediğini açıkça ifade etmektedir:

“...Bugünlerde tarihi günlere gebeyiz. Sonu gelmek üzere olan bir sevdadayız. O da AB'ye girmek istencimizden başka ne olabilir ki?... Referandumda vereceğimiz 'evet' oylarımızla bir dönemin baş mimarları, öncülere olarak yeni bir çıkış açarcasına tarihe geçeceğiz. Tarih de elbette bizlerden övgülerle bahsederken barış karşıtlarını da lanetleyecektir... Otuz yıldır halkın sırtından, devletin olanaklarından ebediyen, halen daha nice nice vurgun, soygun peşinde koşanlar bedava çorba içmek isteyenler artık hizaya gelmelidirler...” (Zeren Dökmen, Kıbrıs, 18 Nisan)

CTP'nin yayın organı Yeni Düzen gazetesi kadın yazarları da Annan Planı'na 'evet'i desteklemekle birlikte, Türkiye'yi ötekileştiren ve Kıbrıslılığı öne çıkaran Kıbrıslı Türk milliyetçilik söylemi çerçevesini yeniden üretmektedirler.

“...Bizler, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin güzel bayrağı, marşı ve üç dilde yazılmış 'müjdeli' şiiriyle, ufaktan ufaktan sevinç göz yaşları dökmeye başladık. 24 Nisan akşamı iki toplumdaki gelecek mutluluk yaşlarında boğulmak istiyoruz. Üzüntü yaşları özel bir durumu yansıtır. Sevinç göz yaşları ise yüzbinlerce Kıbrıslı tarafından çoğala çoğala akıtılacak. Bu nedenle daha makbuldür...” (Fatma Azgın, Yeni Düzen, 9 Nisan)

“...İlk önce Türkiye'nin evetiyle bizim evetler arasında fark olduğunu bilmeliyiz. Bizler, AB yurttaşı olmak, adanın birleşmesini sağlamak ve 1974'ten sonra kuzeyde oluşan Türk asker/sivil bürokrasisi kaynaklı statükodan kurtulmak istiyoruz...” (Fatma Azgın, Yeni Düzen, 29 Nisan)

CTP-BG Başkanı ve Başbakan Mehmet Ali Talat'ın eşi ve Yurtsever Kadınlar Birliği Başkanı Oya Talat da statüko karşıtı ve barışçı yazılarıyla Yeni Düzen gazetesinin kadın yazarları arasında görülen bir diğer isimdir. Oya Talat 'Sınırları Aşan Kadınlar' adlı örgütün Kıbrıs'ta düzenlediği uluslararası konferansta yaptığı konuşmanın metnini ve barış mücadelesindeki deneyimlerini aktardığı yazılarında, 'Türk' ve 'Rum' Kıbrıslı kadınların toplumlar arası barıştan yana çabalarının, içinde bulunulan kritik dönemde, Kıbrıs sorununda çözüme ulaşılabilmesine katkı sağladığına dair fikirlerini ifade etmektedir. Etnik ayrımı yadsımayan bir üst kimlik olarak Kıbrıslılığı, Kıbrıs halkları arasında barışa ve ortak çözüme katkı sağlayacak bir kimlik tasavvuru olarak kavramsallaştırmaktadır:

“...Biz Kıbrıslılar en zor ama aynı oranda geleceğe umut köprülerini kurduğumuz en umutlu ve heyecan verici günleri yaşıyoruz. Adamızı bir barış adasına çevirmek ve artık etnik kökene bağlı tüm çatışmaları tarihin karanlıklarına devretmek gibi bir görevi üstlendik...” (8 Nisan)

“...Kıbrıs adası, benim çok sevdiğim vatanım... o zamanlar Limasol'da meşhur olan Dr. Marios'ın kliniğinde dünyaya merhaba demişim. Benimle birlikte o gün bir de Rum çocuk doğmuş. O Rum çocuğu kutsamak için o gün kliniğe gelen papaz önce benim odama gelmiş. Bebekler doğduğu anda Türk mü Rum mu anlaşılmazlar ya! Papaz da anlamamış benim Türk kanı ile doğduğumu ve Müslüman olarak yetiştirileceğimi ve kutsamak istemiş. Tabii ki orada bulunanlar hemen müdahale edip onu diğer odaya, Rum kanı ile doğan ve Hıristiyan olarak yetiştirilecek olan bebeğin yanına götürmüşler... Evet, bebeklerin dili, dini, milliyetleri yoktur doğarken. Onlara tüm bu farklılıkları biz öğretiyoruz...” (9 Nisan)

“...Şimdi önümüzde referandum süreci var. Şimdi barışa EVET zamanı.. Amacımız, hem Türk hem de Rum toplumunda Evet oylarının ezici çoğunluğunu sağlamak ve artık kaderimizi kendi ellerimizle belirlemek...” (12 Nisan)

Oya Talat'ın referandumdan sonra kaleme aldığı aşağıdaki yazısında, 'ortak çıkarda birleşme umudunu yıkanlar' şeklinde nitelendirdiği Rumları ötekileştiren ve Türk milliyetçilik söylemi çerçevesine eklenen ifadeleri dikkat çekmektedir:

"...Ve tarih öğretmenimizin izahatı kulağımda çınladı yine.. 'Savaş alanında, yerde göllenmiş Türk askerlerinin kanı içerisinde, gökyüzünde denk düşmüş ay ile yıldızın yansıması. İşte Türk bayrağının doğuşu.. 'Bu hikaye ne kadar doğru bilemiyorum ama, gerçek olan bir şey var: Gökyüzünün laciverdine karışmış altın sarı-beyazında bir hilal ve yıldız beni her zaman çok duygulandırır..." (28 Nisan)

Yukarıda da bahsedildiği gibi, kadın yazarlara ait yazıların en yoğun olduğu gazete olan Afrika 'da yazan kadın yazarlar da Yeni Düzen'de olduğu gibi barış yanlısı ve statüo karşıtı bir çerçevelendirme ile Kıbrıs halklarının ortak vatan idealinde birleşmesi gereğini savunmaktadırlar. Fakat Yeni Düzen'deki kadın yazarlardan farklı olarak, bazıları Annan Planı'nı kötünün iyisi olarak desteklerken, bazıları emperyalist güçlerin dayatması olarak nitelendirdikleri bu planı reddetmekte, dolayısıyla hükümetin bu doğrultudaki politikalarını eleştirmektedirler. Ayrıca Afrika gazetesinde yazan erkek yazarlarda olduğu gibi Türkiyeli Türklere karşı daha yoğun bir ötekileştirme gözlenmekte, dolayısıyla KıbrıslıTürk milliyetçilik söylemi çerçevesi yeniden üretilmektedir.

Afrika gazetesi kadın yazarlarından Gülsade Soykök'ün, Kuzey Kıbrıs'taki gece kulüplerinde çalışan Bulgar, Romen ve Rus kadınların aile yapısını bozduğuna dair eril bir üslup kullandığı 'Güzel Truva Atları' başlıklı yazısında, "Türkiyeli" kadına ek olarak diğer 'yabancı' kadınların da ötekileştirilmesi vasıtasıyla KıbrıslıTürk milliyetçilik söylemi çerçevesini yeniden üreten ve bu söyleme etnosentrik bir karakter kazandıran ifadeleri bu bağlamda dikkat çekmektedir:

"...Türkiyeli gelinlerden daha potansiyel bir tehlikeyle karşı karşıyalar. Ruslar; Bulgarlar ve Romenler; allahın özel bir estetik anlayışıyla yarattığı kullar. Rasputin'in, Kazıklı Voyvoda'nın ve habire isim değiştirme manyaklığında ısrar edip krize yol açan Bulgarların; Osmanlı'nın torunlarından intikamlarını fena aldıklarının gayri resmi ispatı değil midir bu haller? Güzehyurt'ta yalnızca narenciye bahçeleri kurumadı. Aileleri de kuruttular... Gece kulüpleri, radyasyon yayan GSM direklerinden ve askeri üslerden daha fazla tehlike arz etmektedir. Dağ gibi Kıbrıslılar yeni trend gereği hep ithal gelin alıyorlar... Bembeyaz, kalamar gibi insanlar; toplum içine gönüllü sokulmuş güzel Truva atları değilse nedirler o zaman?... bir başkadır bizim memleket, hemşehrileri artık karma olan bir memleket..." (Afrika, 17 Nisan)

Aşağıdaki örneklerde de görülebileceği gibi, Afrika gazetesi kadın yazarları, aynı gazetede yazan erkek yazarlar gibi, kimi zaman Türkiyeliliyi kimi zamanda Rumu kendi kimlik tasavvurlarının 'öteki'si olarak ön plana almaktadırlar. Bu şekilde 'Kıbrıslı' ve 'Türk' olarak iki bileşenden oluşan 'KıbrıslıTürk' kimlik kurgusuna dayalı KıbrıslıTürk milliyetçilik söylemi çerçevesini yeniden üretmektedirler.

"...Türkiye ile aramızda hiçbir zaman eşit ve saygılı bir düzen kurulmadı. Egemenlik diye kendilerini parçalayanlar çok iyi biliyorlar ki, Kıbrıs Türkü aslında bu topraklarda hiç egemen olmadı. Egemenlik bizde değil, Türkiye'nin memurlarındaydı. Parayı kim verdiyse düdüğü o çaldı..." (Damla Özhan, Afrika, 13 Nisan)

"...Sen Kıbrıs'a barış için geldiydin. Savaş kurallarını çiğnedin. Ada Türklerinden fazla adaya Türkiye'den nüfus getirdin. Ve de, Kıbrıs'ta bir karış toprak vermek hainliktir edebiyatı ile, anamızdan emdiğimiz süti, fitil fitil burnumuzdan getirdin. Bir karış toprak vermek hainlikse, başkalarına ait olan bir karış toprağa el koymak nedir?... " (Leyla Kırılalp, Afrika, 15 Nisan)

"...Türkiye'nin 30 yıldır Kuzey Kıbrıs'ta ayakta tuttuğu kirli bir iktidarın başına geçtikten sonra, Denктаş'tan boşalan yere oturan Sol'un hizmetini ve hezimetini bize anlatacak bir güvercin tufanı bekliyoruz ama nerde.. Bazı 'evet'ler hukuksuzluktan kurtulmak için, bazıları hukuksuzluğu onaylamak için, tertemiz 'hayır'larsa görünmüyor bile bu bulanık havada..." (Faize Özdemirciler, Afrika, 17 Nisan)

“...OXİ diyen rumların en önemli gerekçesi malların tamamını alamayacakları, askerini ve Türkiye'den gelenlerin burada kalacakları idi. Şimdi oturup seyreylesinler bakalım, görecekleri manzara hoşlarına gidecek mi?... Onca çabamızla, onca uyarımıza rağmen çok ama çok yanlış bir karar verdiler ve bunun sorumluluğunu da üstlenmek durumundalar... Kısacası, komşu yıktı perdeyi eyledi viran.. Ne ateşkesi bitirebildik, ne yurdumuzu bütünleştirebildik, ne de hayalini kurduğumuz ortak vatani yaratabildik.. Biz bize güvenemedik, yabancıları atıp kendi barışımızı kendimiz yaratamadık...” (Damla Özhan, Afrika, 26 Nisan)

“...Bağımsız, birleşik ve barış içinde bir Kıbrıs, dış dayatmalarla değil, yalnızca Kıbrıslıların kendilerinin bulacağı bir çözümlerle kurulabilir. Ülkede işgal sona erdirilmeli, işgalle taşınan nüfus geri gönderilmeli, sadece Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 anlaşmalarından kazanılan vatandaşlık haklarıyla oluşan Kıbrıslı halk, tamamen eşit hak ve koşullarda kendi devletlerini temsil etmek üzere çalışmalarına başlamalıdır...” (Armağan Desem, Afrika, 29 Nisan)

Sonuç

Geçmişten bugüne Kıbrıs'ın sahip olunması gereken ve aynı zamanda korunmaya muhtaç bir kadın olarak resmedildiği Türk milliyetçiliği söylemindeki koruyan ve korunan ikiliği daha sonra Kıbrıs'ın çocuklaştırıldığı anavatan-yavruvatan metaforuyla temsil edilen söylemde de devam etmiş, fakat Türk milliyetçiliğinde Kıbrıs, korunan bir özne değil kendi iktidarının bir nesnesi olarak işlevselleştirilmiştir.

Kıbrıs Türk milliyetçiliği söyleminde, savaşarak kazanılmış bu topraklara sahipliğin delili olarak söz edilen 'şehitlik' ve 'dökülen kanlar'¹⁶ kavramlarına dayalı çerçeve, 1974 müdahalesinin bu söylemdeki merkezi rolü ve Kuzey Kıbrıs'ta ordunun toplumsal iktidarı Kıbrıs Türk milliyetçiliği söyleminin militarist karakterini ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında Annan Planı'nın kuzey ve güney Kıbrıs'ta yaşayanların oylarına sunulduğu referandum sürecinde, Kuzey Kıbrıs'ta 'evet'i savunanların 'evet cephesi', 'hayır'ı savunanların 'hayır cephesi' şeklinde anılması da bu söylemin militarist niteliğini desteklemektedir.

Kıbrıs'ta Türk milliyetçilik söyleminin militarist bir nitelik taşıdığı toplumlararası çatışma dönemlerine ait anlatılarda, kadınlar şiddetin kurbanları olarak pasifize edilmektedir. Ayrıca, 1950 yılında Türk kızlarının Rum gençleriyle evlenmelerini yasaklayan aile kanununun¹⁷ çıkarılması (Bryant,2007:270) örneğinin açıkça gösterdiği gibi, hegemonik Türk milliyetçilik söylemi kadının cinsel kimliği üzerinden politik tasarruflarla kurgulanmaktadır.

Kuzey Kıbrıs yazılı basını keskin eril diliyle medyayı erkeklerin erkeklere seslendiği bir platform haline getirmektedir (Aliefendioğlu,2009:151). Erkeğin her zaman aktif özne olduğu, haber kaynağı olarak kullanılan sembolik seçkinlerin erkeklerden oluştuğu haber söylemine paralel olarak, gazetelerde köşe yazarı olarak kadınların çok sınırlı sayıda kalmasını da kadın bakışının temsil imkanı bulamamasının göstergeleri olarak değerlendirmek mümkündür. İncelenen dönem itibarıyla gazetelerdeki kadın yazarlar da karşıtlıklar üzerine kurulu milliyetçilik söylemlerini yeniden üreterek bu eril dile eklenmektedir.

Kuzey Kıbrıs basınında incelenen dönem itibarıyla (çoğunlukla simgesel olarak yok sayılmasının yanında) bütün gazetelerde kadın, iyi kadın-kötü kadın karşıtlıklarına dayalı bir kurgu ile iyi kadının

16 Bryant bu konuda, 'dökülen kanların' simgesel anlamda vatan toprağını dölemesiyle kurulan kan ve toprak evliliğinden doğan Kıbrıs Türk milletine vurgu yapmaktadır (2007:253-288).

17 Afrika gazetesi yazarı Faize Özdemirciler'in tarih romanlarına dair tespiti de bu konuyu desteklemektedir: "... Sözümona hatıralarından tarih yapmaya kalkışanların romanlarına girenken... bir bakıyorum aşkın hatırı olsun diye yazılan bölümlerde bile, erkek Türk, kız mutlaka Rum. Bir efelik seremonisi, bir ırk telaşı, kızlarımızı Ruma vermiyoruz romanlarımızda bile..." – 1 Nisan

'biz' içinde ve özellikle geleneksel rolleri arasında anneliğiyle ya da düşmanın cinsel arzularının nesnesi bir kurban olarak, kötü kadın ise erkek 'öteki'ler arasında cinsel kimliği dolayısıyla bir kat daha ötekileştirilerek temsil edilmektedir. Bu durum ise, medyada kadın temsillerini irdeleyen kadın çalışmaları bağlamında ortaya konan verileri desteklemektedir.

Kaynakça

- Aliefendioğlu, H. (2009). "Kuzey Kıbrıs Türk Medyasında Kadınların Temsili: Kadın Odaklı Habercilik İçin Öneriler", Kuzey Kıbrıs'ta Medya ve Temsil (der.H.Aliefendioğlu,N.Kara) içinde, Ankara: Dipnot 141-173.
- Altınay, A.G. (2000). (der.) Vatan Millet Kadınlar, İstanbul: İletişim.
- Anthias, F., Yuval-Davis, N. (1989). Woman-Nation-State , Macmillan, Londra.
- Berger, P.L. ve Luckman, T. (1966). The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, Anchor Books, New York.
- Bryant, R. (2007). Tebaadan Vatandaşa Kıbrıs'ta Modernite ve Milliyetçilik , (çev. S. Özmenek),1. Baskı, İstanbul: İletişim.
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika, (çev.C.Soydemir), İstanbul: Ayrıntı.
- Enloe, C. (2000). "Feminizm, Milliyetçilik ve Militarizm", Vatan Millet Kadınlar (Der.A.G.Altınay) içinde, İstanbul: İletişim. 189-212.
- Enloe, C. (2003). Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler, Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset, (çev.B.Kurt, E.Aydın), İstanbul: Çitlenbik.
- Goffman, E. (1974). Frame Analysis, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Jayawardena, K. (1986). Feminism and Nationalism in the Third World , Zed, Londra.
- Kandiyoti, D. (1991). (der.) Women, İslam and the State, Macmillan, Londra.
- Kandiyoti, D. (2007). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler, (çev.A.Bora vd.), Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul, 2. basım.
- Nagel, J. (2000). "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", Vatan Millet Kadınlar (der. A.G. Altınay) içinde, İstanbul: İletişim. 58-94.
- Najmabadi, A. (2000). "Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak" , Vatan Millet Kadınlar (der. A.G. Altınay) içinde, İstanbul: İletişim. 118-154.
- Pan, Z. ; Kosicki, G.M. (1993). "Framing Analysis: An Approach to News Discourse" , Political Communication, Vol.10, 55-75.
- Saigol, R. (2000). "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet", Vatan Millet Kadınlar (der.A.G.Altınay) içinde, İstanbul: İletişim. 213-245.
- Sancar, S. (2002). "Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi", Doğu Batı, S.29, 197-211.

Sirman, N. (2000). "Kadınların Milliyeti", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik (der. T. Bora) C.4 içinde, İstanbul: İletişim. 226-245.

Van Gorp, B. (2007). "The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In", Journal of Communication, Vol.57, 60-78.

Walby, S. (1994). "Is Citizenship Gendered?" , Sociology, Vol. 28(2), p.389-395.

Walby, S. (2000). "Kadın ve Ulus", Vatan Millet Kadınlar (der.A.G. Altınay) içinde, İstanbul: İletişim. 29-57.

Yuval-Davis, N. (2010). Cinsiyet ve Millet, (Çev.A.Bektaş), 3. Baskı, İstanbul: İletişim.

Yücel, H.A. (1957). Kıbrıs Mektupları, Ankara: Türk Tarih Kurumu.